

SPINK, Amanda: Information behaviour : an evolutionary instinct / Amanda Spink. – Dordrecht : Springer, 2010. (Information Science and Knowledge Management, Vol. 16) XXII, 1-85.o.

ISBN - 9783642114977 3642114 960

Az információs viselkedés – evolúciós ösztön (Meggésett könyvkritika)

Már késő. Azok a könyvtárak, szakintézmények és kutatóhelyek, akik a *Donald O. Case*-féle, immár harmadik kiadásban megjelent monstruózus kézikönyv (Case, 2012) után a sokat ígérő cím birtokában valamilyen pályázati forrásból megrendelték *Amanda Spink* karcsú könyvecskéjét, hogy többet tudjanak meg az információs viselkedés eredetéről, soha nem fogják tudni érték-aránytalanságra hivatkozva visszakövetelni a közel húszezer forintos árat. Ez a könyv ugyanis egyetlen fillért sem ér. Botrány, hogy megjelenhetett. Érthetetlen, hogy egy rangos tudományos kiadó hogyan adhatta ehhez a nevét. Felháborító, hogy eközben a kiadványról kizárólag ódákat zengő méltatások jelennek meg (Pijpers, 2010, Smith, 2011), korszakosnak nevezve egy zavaros, végiggondolatlan, minden eredetiséget nélkülöző, nehézkes, és rövidegsége ellenére is merev gallérral túlbonyolított, mindent kétszer összefoglaló, a tartalom hiányát állandó előre-hátra hivatkozásokkal pótló, élvezhetetlen munkát.

Eleve mit gondoljunk egy olyan könyvről, amelyik a címben kiemelt tárgynak összesen két bekezdést szentel, de nem levezeti, magyarázza, elaborálja, történetileg rekonstruálja azt, hanem posztulálja, ráadásul így: „*az ösztönös dimenziók formálják az információs viselkedés legmélyebb (core) tartalmait a tudatalatti szinten működő ösztönös mechanizmusokkal*” (41.o.) (Hogy mik azok, miért léteznek, és mitől a legmélyebb tartalmak, azt nem tudjuk meg). Később ugyan környezeti és kulturális-fejlődési szempontok is befolyásolják majd, de az információs viselkedés alapvetően „*genetikai jellegzetesség és adaptáció*”. Kész. Hogy milyen viselkedési komplex részeként milyen evolúciós nyomás hatására hogyan formálódva miként is alakult ki, arról semmit nem tudunk meg, miközben jelentős terjedelemben kapunk teljesen esetleges és a gondolatmenetet semmilyen formában nem szolgáló kivonatokat kognitív régészettel, kognitív evolúcióval foglalkozó munkákból, iszonyú mennyiségű, abszolút felesleges hivatkozással. (Aki *Merlin Donald*, *Derek Bickerton*, vagy *Friedhart Klix* magyarul is olvasható könyveit lapozgatta e tárgyban korábban, az vigyázzon, mert ezeknél a részeknél levegőért fog kapkodni.) Tételmondat-szerűen megjelenik, hogy „*az információs viselkedés*

elősegítette a korai ember túlélését és reprodukcióját”, de nem találunk ehhez az állításhoz tartozó történeteket, adalékokat, mechanizmusokat, modelleket, történelmi anyagot: lóg a levegőben, mintha egy ppt-kockáról ugrott volna a 3. fejezet összefoglalójába. Akárcsak az iker-tézis, hogy „*az információs viselkedés kognitív mechanizmusként formálódott ki, amelyik felerősítette a korai emberek képességét a környezet kontrolljára*” (merthogy a motivációnk amúgy erős a környezet befolyásolására). Tegyük a szívünkre a kezünket: ezeknek a megállapításoknak van bármiféle újdonságértéke? Mire *nem* igazak, ami elmesélhető a társadalomtörténet legkorábbi szakaszáról?

Megtudjuk, hogy az információs viselkedés biológiailag elsődleges képesség (mert a nyelv is pl. ilyen), majd azt, hogy vannak a másodlagos biológiai képességekhez tartozó összetevői (mint az olvasás). Mivel és milyen irányba is léptünk előre evvel?

Vagy mit kezdhetünk avval a definícióval, hogy az információs viselkedés „*az emberi intelligencia egyik formája*”. Mi a többi? Mi az, ami túl van az információs viselkedésen, és az intelligencia tárgyköréhez tartozik? Nem tautológia véletlenül? Hiszen a szerző soha, semmilyen formában nem különíti el a kognitív univerzumtól az információs viselkedéshez tartozó mozzanatokat, ezeket gyakorlatilag azonosként kezeli. Amikor az a tétel fogalmazódik meg, hogy az információs viselkedés olyan szocio-kognitív képesség, amit az információfeldolgozás támogat, óhatatlanul felvetődik: akkor az információfeldolgozás nem sorolható az információs viselkedéshez?

Miről értesülünk még? Fontos sajátossága az információs viselkedésnek, hogy többfajta műveletet is tudunk egyszerre végezni (multitasking), hogy van koordinációs és affektív (érzelmi) dimenziója. Mi köze ennek az evolúcióhoz vagy az evolúciós ösztönhöz? Hogyan alakult-változott a párhuzamos információs műveletvégzés egyén és csoport szintjén? Hol működtek szelekciós erők? Hogyan viszonyulnak egymáshoz az affektív erők és az elmeműködés többi oldala? Miként alakult a viszonyuk? Semmiféle válasz nem

érkezik, a valódi kérdéseket a szerző következetesen avval intézi el (bárki ellenőrizheti), hogy rendre így zárja a fejezeteket: ezek a kérdések még további vizsgálódásokat igényelnek.

A kérdések, amiket (általában a fejezetek elején) Amanda Spink feltesz, relevánsnak mondhatóak – ám sohasem válaszol rájuk, hanem megelégszik egy-egy önmagában semmitmondó, levegőben lógó „tétel” kifejtetlen megjelenítésével. A 6. fejezet azzal a kérdéssel indul, „*hogyan értjük meg az információs viselkedés fejlődési mintázatait*” – aztán anélkül, hogy a gyermek explorációs viselkedésével, lokomócióval összekapcsolt percepciók aktivitásával, a jelentélsajátítás természetével, a felnőtt kori tanulóssal (egyáltalán bármivel, ami adalékot szolgáltatna a kérdéshez) foglalkozna, olyan kognitív fejlődéselméleteket mutat be, amelyekből egyetlen ösvényt sem épít az információs viselkedés irányába, de a végén eljut a konklúzióhoz mégis: „*a felhasználás a motorja annak, hogy az információs viselkedés adaptív értéket hordozzon*”. Nahát. Hogyan is működik ez az adaptivitás? Mik a csatornái? Mi a természetrajza? Milyen példákon keresztül érthetnénk meg? Mi történik akkor, ha nincs felhasználás? Mi lesz akkor az információval? Mi lesz az adaptivitás helyett? A viselkedés hogyan és miért változik meg az egyes fejlődési szinteken? Mi jellemzi ezeket? Vannak-e kultúrafüggő sajátosságai? Ezekre a kérdésekre már nem kapunk választ – fel sem tétetnek.

Volna itt aztán még egy tipológia, az információs viselkedés fél tucat, önállóként azonosított alfolyamatáról, érdemes bemutatni:

- ⊙ információkeresés (information seeking)
  - ⊙ jelentésadás (sense making)
  - ⊙ „információnyomozás” (information foraging)
  - ⊙ információkutatás (information searching)
  - ⊙ információszervezés (information organizing)
  - ⊙ információfelhasználás (information using)
- Nemcsak evolúciós magyarázatot nem kapunk ezekre a kategóriákra, hanem mindössze egy bekezdésnyi, tessék-lássék leírást, hogy „mi az”, több esetben online környezetből vett il-

lusztrációkkal. (Egyáltalán: vajon mi indokolja a webes környezetből vett szemléltető példákat? Hiszen az evolúciós kulcskérdésektől időben a legtávolabb helyezkednek el. Bennük ugyan kétségkívül *megnyilvánul* az ominózus ösztön, de sokkal áttételesebben, mint az információs viselkedés időben korábbi és technológiailag kevésbé komplex, ill. mediatizált korszakában.) Elvileg lenne egy dramaturgiai logika, ami egymás mögé rendezi, egymásra épülővé teszi ezeket a tevékenységeket, de ha a teljes információs ciklust akarnánk feldarabolni, sokkal több tevékenység-típust kéne számba venni (például a reprezentációs szakaszt, a döntést vagy a megosztást). Az információs viselkedés valódi kiindulópontja a környezet szakadatlan reprezentációja, ami időnként, szükség esetén, szituációtól függően, egy figyelmi állapotváltás függvényeként keresésbe mehet át. Teljesen indokolatlan és érthetetlen (illetve csakis a „könyvtárosi reflexekkel” magyarázható), hogy Spinknél a keresés válik a legfontosabb és legnagyobb felbontásban vizsgált tevékenységgé: ráadásul egy nagyon furcsa, akár eklektikusnak is nevezhető hármassal, ahol a keresés következő fajtáit különbözteti meg:

- ⊙ a célhoz vagy feladatmegoldáshoz szükséges információ *keresését*,
- ⊙ a *nyomozást*, ami valójában az információ-szerzésre való felkészülést – Spink szavaival: irányba állást – jelent egy „információs ösvényen”, hogy megtudjuk, hol találjuk meg az információt,
- ⊙ és a visszakereső technológiák használatával lefolytatott *kutatást*.

A szerzőnek sikerült három különböző természetű dolgot egymás mellé illeszteni a tipológiájában: az első fajta keresés a cselekvést befolyásoló *egyik fajta hiányzó ismeretelem* természete felől szemléli a viselkedést, a második a *keresési folyamat egyik logikai szakaszára* fókuszál, a harmadik a *kereséshez igénybe vett támogatásformák egyikét* emeli ki. Óvatosan kérdezzük: mi a helyzet a többivel? És vajon hol vannak mindezek evolúciós magyarázatai, levezetései?

Nem tűnik úgy, hogy akárcsak egyetlen lépéssel is előbbre visz ebbe az irányba minket a

könyv vége felé bevezetett *információs színterek* (Information Grounds) fogalma. Mik is ezek? Fogorvosi váróterem, kávézó, Internet chatroomok – ahol különböző emberek találkoznak és beszélgetnek: fizikai, szocio-kulturális és virtuális helyek, ahol *az információs viselkedés cseréje (sic!)* végbemegy. Gyanítjuk, hogy egyszerű pongyolaságról van szó: természetesen az információk oda-vissza áramlása mellett mások viselkedése is hordoz információt, de ha csak nem éppen ennek tudatos vizsgálatára irányul az érdeklődésünk, a helyek kontextusában ez irreleváns. Spink amúgy sem itt, sem másutt nem foglalkozik érdemben, csak említésszerűen a faj/csoporttársak viselkedésének megfigyelésére, megértésére és követésére irányuló aktivitással – pedig éppen ez az információs viselkedés fejlődéstörténetének egyik különleges jelentőségű területe, amellyel egyre többet foglalkoznak a kognitív evolúció kutatói (legyen szó az imitációs tanulásról, a másik viselkedésének elővételezéséről – és evvel összefüggésben a fajtárs arcának extrém fontosságú vizuális objektummá válásáról vagy épp az empátia kialakulásáról). Érezhette a szerző is, hogy baj lesz, ha egy evolúciós ösztönrel kapcsolatos munkából hiányzik a tárgy-szintű történetiség – narratív beágyazás helyett tehát úgy vélt eleget tenni a kihívásnak, hogy beleszerkesztett két, egyetemi kurzuson használt háttéranyagra emlékeztető ábrát. A könyv elejére a Homo-k kétmillió éves történetének néhány fontos állomását jelző banális és elnagyolt időegyenest, a könyv végére pedig másfél oldalon ennek párját, amely a tárgyiasított információ történeti alakváltozatainak némelyikét rendezi egymás mellé kronologikus rendbe – hiányosan, rossz belső arányokkal, a főszöveghez való bármilyen kapcsolódás nélkül. Ennél még az olvasószervező is több tiszteletet érdemelt volna.

Egy biztos: ha az információs viselkedés evolúciójáról valaha jó könyv születik, annak a szerzőjét nem Amanda Spinknek fogják hívni. A fonalat mindenesetre ott kéne felvenni, ahol húsz évvel ezelőtt *Barbara J. King* abbahagyta az információszerzés és átvitel (information acquisition and transfer) társadalomtörténet-

nek történetét: az emberszabásúaknál (King, 1994). És mint Ariadné, pergetni vissza, vissza az időben, még tovább, egészen addig, amíg az információ viselkedés egyáltalán megjelent az élővilágban: ösztön-mivoltának megértése nem is fog menni másként.

Jegyzetek

CASE, Donald O.: Looking for information. A survey of research on information seeking, needs, and behavior. (Third edition). Emerald, 2012.

KING, Barbara J.: The information continuum: Evolution of social information transfer in monkeys, apes, and hominids. SAR Press, 1994.

PIJPERS, Guus: Review of: Spink, Amanda. *Information Behavior. An Evolutionary Instinct*. Dordrecht: Springer, 2010. *Information Research*, 15(4), review no. R390 <http://informationr.net/ir/reviews/revs390.html>

SMITH, Alastair G.: „Information Behavior: An Evolutionary Instinct” = *Online Information Review*, 2011. Vol. 35. No. 2. 319–320. p.

SPINK, Amanda – HEINSTROM Jannica (szerk.): *New Directions in Information Behaviour*. Emerald, 2011 Library and Information Science sorozat

Z. Karvalics László

Halmazódó késedelmi díjak

A Fővárosi Önkormányzat „kétes és behajthatatlan követeléseiről” készült, 2013. második felévre vonatkozó adatok váltak nyilvánossá a budapest.hu-n.

A kulturális intézmények kintlévőségeinek csaknem 68%-át (több mint 96 millió forintot) a Fő városi Szabó Ervin Könyvtár gyűjtötte össze. Ennek nagy része a vissza nem vitt dokumentumokból adódó követelés. A könyvtár még küzd a pénzek behajtásáért, fizetési meghagyásokat adott le a bíróságokra és a közjegyzői kamarának. A késedelmi díj kötetenként és naponként 39 forint.

(http://index.hu/belfold/budapest/2014/09/12/92_millio_forintra_keresztet_vethet_a_fovaros
↪ Janecskó Kata híréből)

Teljessé vált személyi bibliográfia

Bényei Miklós szakirodalmi és publicisztikai munkássága 203–2013. Személyi bibliográfia. Összeállította Bényei Miklós, közread. Csikai Erzsébet. Debrecen, 2014. 66 p.

Az autobibliográfia Bényei Miklós 2003 és 2013 közötti szakirodalmi munkásságát dokumentálja. A 2003 és 2012 között keletkezett dokumentumok jegyzéke már megjelent 2013-ban a Debreceni Egyetem Informatikai Kar Könyvtárinformatikai Tanszéke által a szerző hetvenedik születésnapjára összeállított *A könyvtártörténetről a jövő internetéig* című tanulmánykötetben. Mivel az ott közölt bibliográfiából hely hiányában elmaradt a tételszámozás és a mutató, célszerűnek tűnt a 2013-as adatokkal is kiegészített személyi bibliográfia önálló kötetben való közreadása.

A bibliográfia előzménye:

Bényei Miklós szakirodalmi és publicisztikai munkássága 1964–2002.
Debrecen, KLTE, 2003. 117 p.